

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Бурятия

ГБОУ "Цакирская средняя общеобразовательная школа-интернат

художественно-эстетического направления"

ГБОУ "ЦСОШИХЭН"

РАССМОТРЕНО

Руководитель МО

Цыренжапова С.Б.

Протокол №1

от «31» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам.дир. по УВР

Цыренова Э.Ц.

от «31» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Абидуева Н.Б.

Приказ №132

от «31» августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Литературное чтение на родном языке»

для обучающихся 4 класса

на 2023-2024 уч.год

с.Цакир 2023

Тайлбари бэшэг

4-хи классай түрэл хэлээр программа гүрэнэй федеральна хуралсалай стандарт дээрэ, эхин хургуулиин жэшээтэ программа дээрэ үндэхэлэгдэнхэй.

Гол зорилго: эхин хургуулида үзэгдэхэ түрэлхи хэлэн үхибүүдэй шадабаринуудай үндэхэ хуури хүгжөөхэ уялгатай, тодорхойлбол, үхибүүн түрэлхи хэлээ мэдэхэ, буряад хэлэтэй буряад хүн гээшэб гэжэ бээ мэдэрхэ, хэлэлгээ хүгжөөхэ зорилготой.

Эхин классуудта түрэл хэлэ зааха **тодорхой зорилгонууд** гэхэдэ:

1. хэлэн ухаан хоерой хоорондоо нягта холбоотой байдаг дээрэнхэ үхибүүдые түрэл хэлэндэнхэ хургахадаа, тэдэнэй ухаан бодолые хүгжөөхэ, баяжуулха;
2. хурагша бүхэниие зүбөөр, уран гоёор, удхыень ойлгон уншаха дадалтай болгохо;
3. түрэл арадай ёһо заншалнуудые болон сэсэн мэргэн хургаалнуудые ойлгуулха;
4. эхэ орондоо, түрэнэн тоонто нютагтаа, түрэл хэлэндээ, арад зондоо, бэшэшье үндэхэтэндэ дуратайгаар хүмүүжүүлхэ;
5. хурагшадай аман хэлэлгы хэшээл бүхэндэ баяжуулха, тэдэниие эли тодоор, литературна хэлэн дээрэ хэлүүлжэ хургаха гэхэ мэтэ.

Үгтэнэн программа эхин классай хурагшадай ухаан бодолдонь болон наһандань үндэхэлэн зохёогдонхой. Хурагшадые амаруулхын тула хэшээл бүхэндэ нэгэ гү, али хоёр дахин физминутка үнгэргэхэ хэрэгтэй. Физминуткын үедэ элдэб упражнени дүүргүүлхынгээ хажуугаар хэлэлгэ хүгжөөлгын хүдэлмэри ябуулжа боломоор.

Литературна уншалгын шухала зорилго хадаа үхибүүдые уран үгэдэ, уран зохёолдо дуратай, тэрэниие уншаха дүй дүршэлтэй болгон хүмүүжүүлхэ. Үхибүүд бага наһандаа түрэлхи хэлэнэйнгээ баялигтай, илангаяа уран үгын удха шанартай танилсажа, бээ даагаад (багшын туһаламжагүйгөөр) уран зохёолнуудые саг үргэлжэ уншаха дадалтай болохо ёһотой.

Удхаараа ойлгосотой богонихон рассказ, онтохо, шүлэг гү, али басни үхибүүд уншахадаа, зохёолой удхые, гол шухала һанал бодолые, үйлэдэгшэ нюурнуудые, тэдэнэрэй абари зан, үйлэ хэрэгүүдые бата бэхээр ойлгожо абаха болоно. Уран зохёолой дүрсэлэн харуулдаг аргуудые, илангаяа хэлэнэйнх баялиг тухай ойлгожо абаха.

Хоёрдохи классай программа соо жэлэй дүрбэн саг ба хүнүүдэй хэдэг ажал, арад зоной ёһо заншал, эжы абын алтан хургаал, гэр бүлэ ба уг гарбал, табан хушуу мал тухай, һайн һайхан абари зан хүмүүжүүлгэ харуулһан уран зохёолнууд гол хуури эзэлхэ болоно. Үшөө тиэхэдэ уншаһан текстээ удхаарнь хэдэн хубинуудта хубааха, зохёолой гол һанал бодолыень оложо шадаха, болоһон үйлэ ушарнуудые, өөрынгөө хандалгы харуулха, уншаһанаа дэлгэрэнгыгээр ба тобшоор хөөрэхэ шадабаритай болохо.

Гурбадахи классай программа соо түрэл һайхан тоонто нютаг, тэрэнэй баялиг, табан хушуу мал, тэрэнэй олзо хэшэг, түрэл гарал ба Зага гуламта, буряад арадай ёһо заншал, арадай һайндэр – сагаалган, үхибүүдэй нааданууд, бээ зүбөөр абажа

ябалга, сээрлэхэ ёһо гурим тухай уран зохёолнууд гол нуури эзэлхэ болоно. Уншаһан текстынгээ удхые, илангаяа басниин удхые ойлгоод, тобшохоноор хэлэжэ үгэхэ.

Дүрбэдэхи классай программа соо түрэл найхан Буряад нютаг, Эхэ байгаалияа хүндэлхэ ба гамнаха гурим, ёһо, нютагай зэрлиг амитад, шубууд ба тэдэнэй ажамидарал, буряад арадай ёһо заншалнууд, сэсэн нургаал заабаринууд, арад зоной найндэрнүүд, Буддын шажанай түүхэхээ, «арбан сагаан буян» ба «арбан хара нүгэл» тухай статьянууд, расказууд, онтохонууд, шүлэгүүд, дуунууд оруулагдахаар хараалагдана.

Уран зохёол уншахадаа, бээ даанги уншалгада нураха, юундэб гэхэдэ, табадахи класста түрэлхи литература үзэлгэдэ бэлэдхэл боложо үгэхэ ха юм.

Хэрэглэгдэхэ нуралсалай методическа суглуулбари

1. Түрэлхи хэлэн: Үндэһэн буряад нургуулиин 4-дэхи классай нуралсалай ном: 2 хубитай. 1-хи хуби – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2010.
2. Түрэлхи хэлэн: Үндэһэн буряад нургуулиин 4-дэхи классай нуралсалай ном: 2 хубитай. 2-хи хуби – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2010.
3. С.Ц. Содномов. Методическа дурадхалнууд. Түрэлхи хэлэн. 4 класс. Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2010 он.

Түрэлхи хэлэ үзэлгэдэ 4-хи класста 68 час үгтэнэ, неделидэ 2 час.

Литературна уншалгын хэшээлнүүдэй дүнгүүд.

Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные результаты):

- эрдэм нуралсалда найн хандасатай болохо;
- хүмүүнэй абари зангыень үйлэ хэрэгээрнь сэгнэхэ;
- уран зохоолнуудай удха болон түхэлнүүдтэ һонирхол бүрилдэхэ;
- өөрынгөө ябадал литературна геройнуудай ябадалтай зэргэсүүлхэ;
- зохоолой геройнуудай сэдхэлэй болон бодолнуудайнь юртэмсэ ойлгохо, бодомжолхо;
- уншаһан зохоолой геройнуудта өөрын сэгнэлтэ үгэхэ шадабаритай болохо;
- түрэл арадтаа, түрэлхи хэлэндээ унтаршагүй дурлал түрэхэ.
- нигүүлэсхы найхан сэдхэл хүмүүжүүлэгдэхэ;
- амитанай аймагай түлөө харюусалга мэдэрхэ.

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- нуралсалай зорилго шиидхэхэ аргуудые мэдэрхэ;
- табиһан зорилгодоо тааруулан, ажаябуулгаяа түсэблэхэ хөөрэлдөөндэ хабаадалсаха;
- текстнүүдтэй хүдэлхэ үгтэһэн тусхайта тэмдэгүүдые ойлгохо;
- уншагшын, соносогшын, харагшын үүргэ хэлгүүлжэ шадаха;
- даабари дүүргэхэдээ, эдэбхи гаргаха;
- өөрынгөө шадабари, мэдэсэ зүбөөр сэгнэхэ.
- бээ даанги ажал эмхидхэхэ

Оршон тойрониие шудалха шадабари (познавательные УУД):

- тестнүүдэй удхыень ойлгохо, хубинуудта хубааха ;
- уран зохеолнуудые научна- познавательна текстнүүднээ илгаруулха;
- уран зохеолой темэ болон гол бодолыень тодорхойлхо;
- текст дотор табиһан асуудалда харюу олохо;
- номой удха зурагуудаар гаргаха;
- уран уншалгада хэрэглэгдэхэ номой толинуудые мэдэхэ;
- уран үгын удхыень тайлбарилха;
- харша болон дүтэрхы удхатай үгэнүүдые олохо;
- зохеолой геройнуудые зураглаха үгэнүүдые шэлэхэ;
- танигдаагүй үгэнүүдэй удхыень текст соо тухайлха.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- бүлэгэй ажалда һонирхол үзүүлхэ;
- хүнэй һанамжа зүбөөр ойлгохо, тэрээндэ хүндэтэйгөөр хандаха;
- хамтын ажал анхарха, өөрынгөө һанамжа оруулха;
- нравственна ойлгосонуудые(хани барисаан, түрэл гарал, гэр бүлэ, үетэн нүхэд) мэдэрхэ;
- хамтын ажалай дүн сэгнэхэ;
- аха зоной контекстнэ хэлэлгэ ойлгохо.

Түрэлхи хэлээр шадабари (предметные результаты):

- зохеол бүхэли үгэнүүдээр уншаха;
- элдэб авторнуудай шүлэгүүдые сээжээр уншаха;
- зохеолой нэрээрнь удхыень тайлбарилха;
- зохеолой нэрэ гол бодолтойнь зэргэсүүлхэ;
- текст соо юрэ хөөрэлгэ, зураглал, бодомжолго олохо;
- арадай аман зохеолой удха мэдэхэ;
- уран зохеолнуудай авторнуудые мэдэхэ;
- текст соо хүниие зураглаһан уран аргуудые олохо;
- уран зохеолой жанрай гол шэнжэнүүдые мэдэхэ;
- текстнүүдые интонационно зүбөөр уншаха;
- үгтэһэн темэдэ багахан хөөрэлгэ бэлдэхэ.

IV классай түрэлхи литературы хэшээлдэ һурагшадай мэдэсэ, шадабариды табигдаха гол эрилтэнүүд

Һурагшад иимэ юмэнүүдые мэдэхэ ёһотой:

- Үзэһэн зоһолойнгоо автор тухай, номой нэрые;
- Үзэһэн зоһолойнгоо гол үйлэнүүдые (сюжет), геройнууд, тэдэнэй хоорондохи хани харилсаан тухай;
- программаар хараалагдаһан сээжэлдэхэ ёһотой зоһолой хэһэгүүдые, шүлэгүүдые.

Һурагшад иимэ юмэ хэжэ шадаха ёһотой:

- уран зоһолшынь зоһол соогоо бэшэһэн уран зураглалые хөөрөжэ;

- үзэжэ байһан зохёолой гол шухала үйлэнүүдые бусад олон юрын үйлэнүүдһээ илгажа;
- зохёол соохи үйлэнүүдэй болоһон шалтагааниие, сагые, тэрэнэй хойшолонгые элирүүлжэ;
- үзэжэ байһан зохёолой хэлэнэй уран аргуудые, байгаалин зураглалнуудые текст сооһоо илгажа;
- зохёолой геройдо өөрын хэһэн хэрэг, үйлэ, хэлэһэн һанал бодолын баримталан, характеристикэ үгэжэ;
- уран зохёол болон хрестомати соохи текст зүбөөр, тодорхойгоор уншажа;
- сээжэлдэһэн зохёолоо тодоор, уранаар уншажа;
- багашаг эпическэ зохёол болоод ехэ зохёолой хэһэгүүдые тобшоор, удхадань дүтэрхыгөөр, түүбэрилэн найруулан бэшэжэ;
- зохёолой герой тухай хөөрэжэ;
- багахан эпическэ зохёолой удхаар түсэб табижа;
- өөрынгөө дураар уншаһан зохёол тухайгаа һанамжаяа, ойлгоһоноо өөрынхээрээ хөөрэжэ;
- уран зураашадай гоё һайхан зураг тухай ойлгоһоноо, һанамжаяа хэлэжэ.
- “Түрэлхи литература” болоод уншаһан ном соохи тайлбари үгэдэг онһо хэрэглэжэ.

IV классай түрэлхи литературын хэшээлдэ һурагшадай аман ба бэшэмэл хэлэ хугжөөлгөөр хэгдэхэ ажалай гол янзанууд

- Уран зохёолой, түрэлхи литературын ном соо оруулагдаһан зохёолой хэһэгүүдые тодорхойгоор уншалга.
- Уран зохёолһоо сээжэлдэһэн хэһэгүүдые, шүлэгүүдые тодо һонороор, уранаар хэлэлгэ.
- Рассказуудые, ехэ прозаическа зохёолой хэһэгүүдые удхадань дүтэрхыгөөр, тобшоор, шэнжэлэн хөөрэхэһөө гадна, бэшэг дээрэ тэрэнээ найруулан бэшэлгэ.
- Тиихэдээ байгаалин үзэгдэл, геройн түхэл шарай, гэр соохи байдал г.м. зураглан хөөрэлгэ ба бэшэлгэ.
- Үзэһэн, уншаһан зохёолой удхаар ойлгоһоноо, мэдэхэ болоһон юумээ өөрынгөө үгөөр хөөрэлгэ, зохёолго бэшэлгэ, табигдаһан асуудалда дүүрэн харюу хэлэлгэ, мүн баһа бэшэмэл харюу бэлдэлгэ, литературна герой тухай рассказ зохёожо хөөрэлгэ, тэрэнээ зохёон бэшэлгэ.
- Түрэлхи литературын ном соо ороһон багашаг зохёолой текстын удхаар түсэб табилга.
- Хараһан, үзэһэн, дуулаһан, мэдэхэ болоһон юумээ уранаар зураглан хөөрэлгэ, рассказ зохёожо туршалга, удхатай онтохоной, рассказай болоод зарим басниин удхаар инсценировка бэшэлгэ.
- Уншаһан һонин зохёол, уран зураг, хараһан кино, теле-дамжуулга тухай һанамжаяа хөөрэлгэ.

Һуралсалай курсың бүридэл

Түрэлхи хэлэн түрэн дайда – 5ч.

Шүлэгүүд: Буряад хэлэмнай. М. Чойбонов, Сахижа ябая. Э. Манзаров, Буряад орон. Д. Жлсараев, Эхэ нюотагай үрээл. Б-Х. Цыренжапова, Байгалаа гамнаял! Д. Хобраков, Байгал далай. З. Гомбожабай.

Рассказууд: Сэсэгэй үнэр. И. Калашников, Гүлзөөргэнэ. Э. Дугаров, Ой модоной аша туһа. А. Жамбалон, Ерээдүйн наһад. А. Жамбалон, Ойн барабанша. Г. Дашабылов.

Удха сэсэн аман зохоол урда үеын һургаал захяал – 9ч.

Таабаринууд. Онһон үгэнүүд. Үрээлнүүд. Буряад арадай онтохонууд. Россиин арадуудай онтохонууд. Зүүн зүгэй арадуудай онтохонууд.

Уран шүлэгэй долгин дээрэ – 4ч.

Баярмаагай одон. Д. Жалсараев, Харгы. Ш-Х. Базарсадаева, Намар. К. Бальмонт, Хюруу. Д-Х. Цынгугева, Намар. Ц. Цырендоржиев, Намарай ольбон. Ш. Нимбуев, Таряан. Б. Базарон, Баян ургаса. Ш. Нимбуев, Шубуудай аян. Х. Намсараев, Аянай шубуунай дуун. Б. Базарон.

Литературна онтохонууд – 6ч.

Эрээн гүрөөһэ эмээллэгшэ. Б. Абидуев, Туламтай шоно. Д. Дашинимаев, Зоригтой хоер. Ц. Номтоев.

Уран шүлэгэй долгин дээрэ – 4ч.

Хүлэг минии морин. Ж. Тумунов, Үбэл. Ч-Р. Намжилов, Түрүүшын саһан. Б. Гармажапов, Саһаханууд. Г. Чимитов, Үбэлэй харгы. А. Пушкин, Үбэл. Г. Дашабылов, Елко. Г. Чимитов, Һурга. Б-Б. Намсарайн, Зол талаантай байдаг һайт! А. Жамбалон.

Арадай баатар Гэсэр – 8ч.

Тэнгэришүүлэй хоорондохи дайн. Баатарай газар дээрэ түрэлгэ. Ньютата-Ньюургай гэжэ нэрэ хүбүүндэ үгтэбэ. Баатар бээ бээлжэ, Гэсэр боложо тодорбо. Гэсэрэй 3-хи һамган. Алма -Мэргэн хатан. Гэсэр орголи эрээн гүрөөһые, Шэрэм-Минаата хааниие, Абарга-Сэсэн мангадхайе бута сохибо. Гэсэр Шара голой хаашуулые дараба.

Сагаалган – 4ч.

Сагаан һарын мэндэ амар! Ц. Батожапов, Сагаалганай магтаал. Ж. Юбухов, Луу болон бусад амитадай арбан хоер жэлдэ нэрээ үгэһэн тухай. (хитад онтохон). Сагаалган. С. Хүбүүхэйн.

Уран шлэгэй долгин дээрэ – 4ч.

Хабар. Д. Узытуев, Хабар. Н. Дамдинов, Эжы, эжы, эжихэмни. Ц. Цыриторон, Эжы. Ц. Бабуева, Эржэн. Э. Дугаров, Хабсагай. М. Лермонтов, Хуһан. Ц. Номтоев, Хуһахан. А. Уланов, Хуһанай үгэ. Ж. Зимин.

Буряад уран зохеолой эхи табигшад – 10ч.

Х. Намсараев. Үншэдэй үхэл., Б. Абидуев. Хабарай үдэшэ., Ч. Цыдендамбаев. Нэргэг нойр., Ц. Номтоев. Үнэн зүрхэнэйм үгэ үрээл., Алтан гартан., Ашата үбгэн., Ж. Тумунов. Талын бүргэд.

Баснинууд – 4ч.

Б. Базарон. Арсалдаан., Г. Чимитов. Баабгайн хүбүүн., Үнэгэн шоно хоер., Э. Манзаров. Үнэгэнэй нургуули. «Барилдааша» баабгай., И. Крылов. Гэрэл ба Нармагшан.

Уран зохеолшод үхибүүдтэ – 7ч.

Ц-Д. Дамдинжапов. Арюухан хүбүүн., Н. Дамдинов. Мартамхай хонишон., Ц-Б. Бадмаев. Залхуу Шагдар., А. Жамбалон. Дурамбай - хөрхо нюдэн., Г. Бадмаева. «Гэмтэй гээшэб...», Ц. Дондогой. Найзгай.

Уран шүлэгэй долгин дээрэ – 3ч.

Наранай туяа. Б. Абидуев, Наран ба хүүгэд. Ц. Цыремпилов, Үглөөгүүр ойдо. Б. Базарон, Үүлэн. А. Пушкин, Ухаан тухай үгэ. Ч-Р. Намжилов, Улаалзай. Б. Базарон, Саг. Ц. Жамбалов.

Классһаа гадуур уншалга

Һурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ

Текст дээрэ хүдэлхэ шадабари хараадаа абан, класс бүридэ программын эрилтын үндэһөөр табигдаһан хэмжээ баримталан, һурагшадай уншалгын дүршэл сэгнэхэ.

«5» сэгнэлтэ хэрбээ:

- удхын сохилто баримталан, сэглэлтын тэмдэг зүбөөр илган уншаһадань; уншаһан текстын гол удха зүбөөр ойлгоод, хэлэжэ, хөөрөжэ шадаа һаань;
- уншаһан текст хубинуудта хубаажа шадаа һаань;
- шүлэг сээжээр хэлэхэдээ, үгэнүүдээ зүбөөр, нэгэшье торонгүй, уран гоёор уншаһан байһадань табиха.

«4» сэгнэлтэ хэрбээ һурагшын:

- уншаһадаа, үгэнүүдтэ 2-3 алдуу гаргаа һаань, сэглэлтын тэмдэгэй хойно (точко, запятой, асууһан ба шангадхаһан) зогсолто хээгүй һаань;

- сээжээр уншахадаа, үгэнүүдтэ 2-3 алдуу гаргаа хаань гү, али сэглэлтын тэмдэг хоолойгоороо илгаагүй хаань; уншанан текстынгээ удха зүбөөр ойлгобошье, тэрэнээ тодо бэшээр найруулан хөөрөө хаань;
- уншанаа хөөрөжэ үгэхэдөө, зарим нэгэ ушарта торолсожо, багшын туһаламжаар заһажа хэлэһэн байхадань табиха.

«3» сэглэлтэ хэрбээ нурагшын:

- уншахадаа, үгэ хазагайруулжа гү, али үгэ ба үенүүдые хэлгүүлжэ, орхижо, 4-5 алдуу гаргаа хаань, эли тодоор уншаагүй хаань;
- уншанан текстынгээ гол удха багшын туһаламжаар хэлэжэ шадаа хаань;
- сээжээр уншахадаа, текст гүйсэд мэдэхэгүй, сэглэлтын тэмдэгүүдтэ зогсолто хээгүй хаань;
- хэлэлгэ соогоо алдуу гаргахдаа (үгэ буруу хэрэглэхэ, мэдүүлэл дутуу, үсөөн үгэтэй г.м.), уншанан текстынгээ удаа дараа алдаашье хаа, найруулан хэлэжэ шададаг байхадань табиха.

«2» сэглэлтэ хэрбээ нурагшын:

- үгэ бүхэниие таһалдангяар, сэглэлтын тэмдэгтэ зогсолто хэнгүй уншахадань, 6-һаа үлүү алдуу гаргахадань;
- сээжээр уншаха текстынгээ ехэнхи хубиие мэдэхэгүйдэ, абьян ба үзэгүүдые хазагайруулжа, 6-һаа үлүү алдуу гаргахадань;
- уншанан текстынгээ гол удха хэлэжэ шадаагүй хаань;
- текстын удхын удаа дараа найруулан хэлэжэ шададаггүй, хэлэлгэдээ олон алдуу гаргадаг байхадань табиха.

Нуралсалай жэлдэ уншалгаар нурагшатай дадал саг үргэлжэ шалгагдажа байха ёһотой (четверть бүхэнэй һүүл багаар). Нурагшатай уншаагүй тусхай текст ондоо ном сооһоо абтаха, нурагша бүхэнэй дүршэл шалгахын тула нэгэ текст хэрэглэхэ.

Нэгэ минута соо уншанан үгэнүүдэй тоо хараада абажа, сэглэлтэ иигэжэ табиха:

Класс	Сэглэлтэ болон уншаха текстын үгын тоо			
	«5»	«4»	«3»	«2»
1.	30-һаа дээшэ	15-20	15 доошо	-
2.	40-һөө дээшэ	30-40	25-30	25-һаа доошо
3.	60-һаа дээшэ	50-60	35-50	35-һаа доошо
4.	70-һаа дээшэ	60-70	45-60	45-һаа доошо

Хэрэглэгдэһэн нуралсалай методическа хүсэд суглуулбари

1. Ошоров Д.Д. Буряад хэлэн, уншалга, хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Буряад нургуулиин программанууд, 1-4 классууд. - Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2004 он.

2. С.Ц. Содномов. Методическа дурадхалнууд. Түрэлхи хэлэн. 4 класс. Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2010 он.
3. Буряад хэлээр, уншалгаар, буряад литератураар хурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ / Харюусалгата редакторнууд Ц.Б.Цыренова, Б.Б.Жалсанов. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2007.
4. Буряад хэлэнэй сахим хураха бэшэг.
5. Түрэлхи хэлэн: Үндэһэн буряад хургуулиин 4-дэхи классай хуралсалай ном: 2 хубитай. 1-хи хуби – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2010.
6. Түрэлхи хэлэн: Үндэһэн буряад хургуулиин 4-дэхи классай хуралсалай ном: 2 хубитай. 2-хи хуби – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2010.

Тематическэ түсэб «Түрэлхи хэлэн» предметээр 4 класс

№	Хэшээлэй темэ	Үгтэһэн саг	Түсэблэгдэһэн дүнгүүд		Өөрын хүгжэлгын дүнгүүд
			Турэлхи хэлээр шадабари	Метапредметнэ дүнгүүд	
Түрэлхи хэлэн, түрэн дайда					
1	М. Чойонов. Буряад хэлэмнай.	1	Ямаршые текстын аянга баримталан, зубөөр, уран гоёор, тургөөр, алдуугуйгөөр уншаха.	- өөрөө хэшээлэй тема хэлэхэ, зорилгыень табиха; - текстээр дамжуулагдаһан мэдээсэлнүүдэй янза (виды информации) ойлгохо; юун тухай хэлэгдэнэб, удхань ямар бэ, идейнь ямар бэ?	- өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ; - оршон тойронхи байгаалиин, тийхэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдэндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдэндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха;
2	Д. Жалсараев. Буряад орон.	1			
3	Б-Х. Цыренжапова. Эхэ нэгай урезл.	1	уйлэдбэрилэгшэ нюурнуудые, байгаалие тодорхойлон, зураглан харуулһан угэнууд ба мэдүүлэлнуудые текст сооһоо оложо шадаха		
4	Байгал далай - манай баялиг.	1			
5	Д. Хобраков. Байгалаа гамнаал! З.Г омбожабай. Байгал далай.	1			
6	И. Калашников. Сэсэгэй унэр.	1			
7	Э. Дугаров. Гүлзөөргэнэ.	1			
8	А. Жамбалон. Ой модоной аша туһа.	1			
9	А. Жамбалон. Ерээдуйн нарһад.	1			
10	Г. Дашабылов. Ойн барабанша.	1			
Удха сэсэн аман зохоол, урда үсын һургаал захяал					
11	Таабаринууд.	1	Нэгэ юумые нугөө юумэнтэй жэшэжэ, шанар шэнжэ, тухэл янзыень зэргэсуулэн таабаринуудые таажа шадаха. Эли тодоор,	- хэлэлгын зорилгоһоо дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол аман ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха; - багшатаяа сугтаа	- өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо; - тоонтодоо, түрэл орондоо дурагай байһанаа, өөрынгөө
12	Онһон угэнууд.	1			
13	Урезлнууд.	1			
14	Онтохонууд. Унэгэнэй хани нухэсэл. (буряад арадай онтохон)	1			

15	Гурбалдайн гурбан сэсэн. (бурад арадай онтохон)	1			хурянгыгаар зэргэсуулжэ хэлэгдэһэн зохоол гэжэ мэдэхэ. Урезлнуудэй удха шанар, хэзээ, хаана, ямар ушарта хэлсэдэгыг мэдэхэ. Арадай аман зохоолнуудай бага жанрнуудыг мэдэхэ, сээжэлдэхэ, уран гоёор хэлэхэ, хэлэлгэдээ хэрэглэхэ.	хуралсалай проблемнэ асуудал яажа шийдхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиха; - олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ; - хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэһэлэн, хэрэгтэй сагта монолог гү, али диалог хэрэглэжэ шадаха; - өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдыг түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тийн өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;	хандаса харуулха; - уншаха, харилсаха дурагай байха; - бэшэхэ шадабаритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохёон бэшэхэ; - өөрынгөө сэдхэхэлэй байдал тухай, тийхэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэхэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха; - түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха; - өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.	
16	Шадамар Шалхагар хоёр	1						
17	Ангуудай суглаан	1						
18	Алтан Сэсэг	1						
19	Эгэшэ Аленушка ба дуу Иванушка. (ород арадай онтохон)	1						
20	Эрдэм номой аша туһа. (татар арадай онтохон)	1						
21	Унэгэн юундэ улаан бэ?	1						
22	Могой хун хоёр	1						
23	Толгойтой һэн гу, али угы гу?	1						
24	Уер. (хитад арадай онтохон)	1				Онтохонуудыг уншаад, ажабайдалда ушардаг элдэб муу шанар шэнжыг усадхахын тулөө тэмсэхэ хусэлтэй болохо		
25	Хэзээдэш хэмээ бу алда. (вьетнам арадай онтохон)	1						
Уран шүлэгэй долгин дээрэ								
26	Д. Жалсараев. Баярмагай одон	1				Угэнуудэй хусөөр автор ямар образ байгуулжа, ямар сэдхэхэлэй мэдэрэл харуулһыг ойлгохо. Уран аргуудыг мэдэхэ.	- ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;	- өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо; - тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай байһанаа, өөрынгөө хандаса харуулха
27	К. Бальтонг. Намар	1						
28	Б.Базарон. Тарьян	1						
Литературина онтохонууд								
29	Б. Абидуев. Эрезн	2				Онтохонуудыг уншаад,	- өөрынгөө һанал	- уншаха, харилсаха

	гурөөнэ эмээллэгшэ.			ажабайдалда ушардаг элдэб муу шанар шэнжые усадхахын тулөө тэмсэхэ хусэлтэй болохо	бодол, нанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;	дурагатай байха; - бэшэхэ шадбаритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохёон бэшэхэ;
30	Д. Дашинамаев. Туламтай шоно.	2				
31	Ц. Номтоев. Зоригтой хоёр	1				

Уран шүлэгэй долгин дээрэ

32	Ж. Тумунов. Хулэг минии морин	1		Авторай хэрэглэһэн угэнуудые зүбөөр ойлгохо. Угэнуудэй хусөөр автор ямар образ байгуулжа, ямар сэдхэлэй мэдэрэл харуулһые ойлгохо. Уран аргуудые мэдэхэ.	- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадбаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ нураха, критеринүүдые зохёохо;	- оршон тойронхи байгаалин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдэндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдэндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха
33	Г. Чимитов. Саһаханууд	1				
34	Г. Чимитов. Жабар Үбгэн	1				

Арадай баатар Гэсэр.

35	Тэнгэришуулэй хоорондохой дайн.	1		Ульгэрнуудэй удха хөөрэлгын онсо шэнжэнуудые баримталан хөөрөжэ шадаха. Эпос, ульгэр. ульгэршэн Г. м. ойлгосонуудые мэдэхэ. Аман болон бэшэгэй хэлэлгын хэлгуутэй угэнуудые тодорхойлохо. удхын сохилто абажа ябаһан угэнуудые элируулхэ	- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;	- өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха;
36	Баатарай газар дээрэ турэлгэ.	1				
37	Нюһата-Нюургай гэжэ нэрэ хубуундэ угтэбэ.	1				
38	Баатар бэээ бээлжэ, Гэсэр боложо тодорбо.	1				
39	Гэсэрэй гурбадахи һамган – Алма-Мэргэн хатан.	1				
40	Гэсэр Орголи эрээн гурөөһые, Шэрэм-Минаага хааниие, Абарга-Сэсэн мангадхайе бута сохибо.	1			- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;	- түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха;
					- өөрынгөө хэһэн ажал хубилгахаая бэлэн байха;	сэгнэжэ шадаха.
					- анализ, синтез хэхэ;	
					- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал	

41	Гэсэр Шара голой хаашуулые дараба.	1				бодолдо ерэхэ; - асуудалнуудье табиha.
Сагаалган						
42	Ц. Багожапов. Сагаан һарын мэндэ амар!	1			Буряд зон Сагаалганайнгаа	- өөрөө хэшээлэй тема хэлэхэ, зорилгыень табиha; - текстээр дамжуулагдаһан мэдээслнүүдэй янза (виды информации) ойлгохо; юун тухай хэлэгдэнэб, удхань ямар бэ, идейнь ямар бэ?
43	Ж. Юбухаев. Сагаалганай магтаал. Луу болон бусад амитадай арбан хоер жэлдэ нэрээс угһэн тухай. (хитад арадай онтохон)	1			Һайндэртэ ехэ бэлэдхэл хэжэ, бухы гэр байраяа, газаахия арюун сэбэр болгодог, шэнэ хубсаһа хунар оедог, амтатай сагаан эдээ хоол бэлдэдэг заншалтай байһан гэжэ мэдэсэ абана. 12 жэлэй нэрэнуудые тон һайнаар мэдэхэ. Уг гарбалаа мэдэхэ, хундэлхэ, арад зонойнгоо еһо заншал сахижа ябаха дадалтай болохо	- өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ; - оршон тойронхи байгааһин, тийхэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдээндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдээндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха; - өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо;
44	Луу болон бусад амитадай арбан хоер жэлдэ нэрээс угһэн тухай. (хитад арадай онтохон)	1				
Уран шүлэгэй долгин дээрэ						
45	Д. Улзытуев. Хабар. Н. Дамдинов. Хабар.	1			Авторай хэрэглэһэн угэнуудые зубөөр ойлгохо. Угэнуудэй хусөөр автор ямар образ байгуулжа, ямар сэдхэлэй мэдэрэл харуулһые ойлгохо. Уран аргуудые мэдэхэ.	- багшатаяа сугтаа һуралсалай проблемнэ асуудал яаж шийдхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиha; - олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ; - хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндөһөлэн, хэрэгтэй сагта монолог гү, али диалог
46	Ц. Цыриторон. Эжы, эжы, эжыхэмни. Ц. Бабуева. Эжы. Э. Дугаров. Эржэн.	1				- тоонтодоо, түрэл орондоо дурагай байһанаа, өөрынгөө хандаса харуулха; - уншаха, харилсаха дурагай байха; - бэшэхэ шадабаритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохёон бэшэхэ;
47	М. Лермонтов. Хабсагай. Ц. Номтоев. Хуһан. А. Уланов. Хуһахан. Ж. Зимин. Хуһанай угэ.	1				

					хэрэглэж шадаха;	
Буриад уран зохиолын эхи табигшад						
48	Х. Намсараев. Уншэдэй ухэл.	1	Текстын хубинуудай удхын холбоо ба хойно хойноһоо болоһон уйлые өөрөө оложо шадаха. Уншаһан текстдээ тусэб табижа шадаха.	Текстын хубинуудай удхын холбоо ба хойно хойноһоо болоһон уйлые өөрөө оложо шадаха. Уншаһан текстдээ тусэб табижа шадаха.	- өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тиин өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;	- өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тийхэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха; - түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха; - өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.
49	Б. Абидуев. Хабарай удэш.	1	Уйлэдэгшэ ноурнууд тухай һанамжаяа текст сооһоо оложо, тэдэнэй хэрэг ябадалые сэгнэжэ шадаха	Уйлэдэгшэ ноурнууд тухай һанамжаяа текст сооһоо оложо, тэдэнэй хэрэг ябадалые сэгнэжэ шадаха	- ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;	
50	Ч. Цыдендамбаев. Һэргэг нойр.	1				
51	Ц. Номтоев. Унэн зурхэнэйм угэ уреэл. Алтан гартан.	1				
52	Ц. Номтоев. Ашата убгэн.	1				
53	Ж. Тумунов. Талын бургэд.	1				
Баснинууд						
54	Б. Базарон. Арсалдаан.	1	Басниин мораль ба аллегори хоерые тайлбарилан ойлгохо.	Басниин мораль ба аллегори хоерые тайлбарилан ойлгохо.	- өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;	- өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ;
55	Г. Чимитов. Баабгайн хубуун. Унэгэн шоно хоер.	1	Баснинуудай сэхэ ба шэлжэһэн удхые ойлгожо һураха, доторхи зубшөөл онсодхон тайлбарилжа шадаха. Басни уншахадаа, интонацида анхаралаа хандуулха	Баснинуудай сэхэ ба шэлжэһэн удхые ойлгожо һураха, доторхи зубшөөл онсодхон тайлбарилжа шадаха. Басни уншахадаа, интонацида анхаралаа хандуулха	- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай критеринуудээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ һураха, критеринуудые	- оршон тойронхи байгаалиин, тийхэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдэндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдэндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрээ
56	Э. Манзаров. Унэгэнэй һургуули. Барилдааша баабгай.	1				
57	И. Крылов. Гэрэл ба һармагшан.	1				
58	Баснинууд. Бэхижүүлгын хэшээл	1				

				зохёохо;	харуулха;
Уран зохиолшод үхибүүдгэ					
59	Ц-Д. Дамдинжапов. Арюухан хубуун.	1	Уншаһан расказайнгаа удхые өөрынгөө табиһан тусэбөөр тобшохоноор хэлэжэ үгэхэ шадабаритай болохо.	- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ; - хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха - анализ, синтез хэхэ;	- өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо; - тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай байһанаа, өөрынгөө хандаса харуулха; - уншаха, харилсаха дуратай байха;
60	Н. Дамдинов. Мартамхай хонишон.	1	Уншаһан материалайнгаа гол удхые өөрөө хэлэжэ, текст соохи үгэнуудэй онсо удхыень ойлгожо шадаха		
61	Ц-Б. Бадмаев. Залхуу Шагдар.	1			
62	А. Жамбалон. Дурамбай - херхо нюдэн.	1			
63	Г. Бадмаева. Гэмтэй бэшэб...	1			
64	Ц. Дондогой. Һайзгай.	1			
Уран шүлэгэй долгин дээрэ					
65	Б. Абидуев. Наранай туяа. Ц. Цыремпилов. Наран ба хуугэд.	1	Авторай хэрэглэһэн үгэнуудые зүбөөр ойлгохо. Үгэнуудэй хусеер автор ямар образ байгуулжа, ямар сэдьхэлэй мэдэрэл харуулһые ойлгохо. Уран аргуудые мэдэхэ.	- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ; - асуудалнуудые табиха. - шалтагаан хойшолон хоёрой хоорондохи холбоо харуулха, тодоруюлан зохёон тогтоохо; - бодомжолхо.	- бэшэхэ шадабаритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохёон бэшэхэ; - өөрынгөө сэдьхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха; - түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха; - өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.
66	Б. Базарон Углөөгуур ойдо. А. Пушкин. Уулэн.	1			
67	Ч-Р. Намжилон. Уһан тухай үгэ. Б. Базарон. Улаалзай. Ц. Жамбалон. Саг.	1			
68	Онсодхой хэшээл	1			